

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

בפני כבוד השופטת מ. ברנט, אב"ד

כבוד השופטת ו. פלאוט

כבוד השופט צ. ויצמן

המעוררים 1. י. ב.

2. ש. ב.

ע"י עוה"ד שלמה שרשבסקי

נ ג ד

המשיבים 1. מ. ב.

2. ל. ב.

ע"י ב"כ עוה"ד גלעד גלזמן

פסק דין

מה הם גדרי חיוב סבים במזונות נכדיהם ? - לכך אנו נדרשים בערעור שלפנינו.

ענייננו בערעור על פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה בפ"ת (כב' הש' י. גרינוולד-דנד) מיום 7.2.17 במסגרתו חויבו המעוררים, סבי ארבעה קטינים מצד אביהם, להשתתף במזונותיהם בשיעור של 1,200 ₪ לחודש (300 ₪ לכל קטין) וכן ברכישת ביגוד בשווי של 250 ₪ לכל קטין פעמיים בשנה לפני ראש השנה ופסח.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

עיקרי העובדות הנדרשות לנדון

1. המשיבים נישאו זה לזה כדמו"י ביום 24.2.03 והתגרשו ביום 11.11.13, מנישואיהם נולדו ארבעת ילדיהם הקטינים ילידי – 9/04, 4/06, 5/08 ו – 12/11 (להלן- הקטינים).

המשיבה 1 תכונה להלן – האם.

המשיב 2 – יכונה להלן- האב.

המערערים הם הוריו של האב (להלן- המערערים או הסבים לפי העניין).

2. נראה כי הרקע לגירושי המשיבים היה מצבו הנפשי של האב אשר הלך והתדרדר עם הימים. בשל מצבו הנפשי האב אינו עובד ונשען על קצבת נכות בלבד.

האם הגישה תביעה כנגד האב לחיובו במזונות הקטינים וביום 17.10.13 חתמו המשיבים על הסכם גירושין הכולל אף הסכמות לעניין חיוב האב במזונות ילדיו ואשר זהו עיקרו –

“החל ממועד אישור הסכם זה ובכל 5 לחודש קלנדרי ישלם האב לידי האם עבור מזונות הקטינים סך חודשי של 4,500 ₪ ... עד הגיע כל אחד מהקטינים לגיל 18 או עד לסיום לימודיו בבית הספר התיכון, לפי המאוחר... קצבת הילדים המשולמת בגין הקטינים על ידי המוסד לביטוח לאומי תשולם לידי האם וכן כל קצבה/מענק/הטבה למשפחה חד הורית/תשלום אחד המשולמים על ידי כל גוף, לרבות המל"ל, עבור הקטינים וזאת בנוסף לדמי המזונות. בנוסף, לדמי המזונות המפורטים לעיל, יישא האב במחצית הוצאות החינוך לקטינים... הצדדים הינם בעלי הזכויות בחלקים שווים של דירת המגורים ברחוב בלפור 15, פתח תקווה... הצדדים מסכימים כי האב יוותר על זכויותיו בדירה לצורך היוון מדור הקטינים. עוד מוסכם על הצדדים כי בעצם הוויתור כאמור יוצא האב ידי חובתו ומבטיח את מדור הקטינים מראש... עד מועד ההגעה לבגרות של כל אחד מהקטינים” (להלן- הסכם הגירושין)

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

הסכם הגירושיין אושר וקיבל תוקף של פסק דין (ראו תמ"ש - 41804-04-12).

3. בחודש נובמבר 2014 הגישה האם תביעת מזונות כנגד הסבים כאשר האב צורף לתביעה כ"נתבע פורמלי". כתב התביעה מתאר ארוכות את מצבו הנפשי הקשה של האב ונטען כי הפסיק להעביר לידי האם את המזונות בהם חויב בהסכם הגירושיין בחודש ינואר 2014 (סע' 28 לכתב התביעה). לטענת האם היא לא מצליחה לגבות המזונות מהאב עצמו וכי חובו של האב בתיק ההוצל"פ עמד נכון להגשת כתב התביעה על 35,000 ₪ (סע' 35 לכתב התביעה). האם טענה כי נוכח מצבה הכלכלי הרעוע, הוריה מסייעים בידיה לצורך כלכלת הקטינים ואולם אין בכך די ולפיכך שומה על המערערים, הורי האב, להשתתף במזונות הקטינים באופן שיבואו בנעלי האב וישלמו את שנפסק כנגדו.

לטענת האם קצבת הנכות וקצבת התלויים המגיעים לאב ומשולמים לידיה אינם באים חלף חיוב המזונות שהושת על האב שכן הוסכם במפורש כי חיוב המזונות הוא מעבר לקצבת הנכות וקצבת התלויים.

האם בתביעתה העמידה את הסעד המבוקש על ידה באופן הבא –

"להורות לנתבעים 1-2 (המערערים דכאן – ה.ש) לשאת במזונות הקטינים כדלקמן –

סך של 4,500 ₪ דמי מזונות (בצירוף הקצבה המגיעה לקטינים מהמל"ל), מחצית מהוצאות החינוך לרבות גנים, מעון, צהרון, אגרות חינוך, ציוד בי"ס, תשלומי בי"ס הנגבים בתחילת שנה"ל, מחצית עלות חוג לכל קטין, מחצית עלות שיעורים פרטיים ככל שידרשו, מחצית מעלות אבחונים דידקטיים, טיפולים בלקויות למידה וטיפולים נפשיים. ובנוסף 36 תשלומים בסך 780 ₪ עבור מזונות עבר בהם לא נשא הנתבע 3 ואשר באו לידי ביטויים במסגרת פסק הדין הסופי" (סע' 41 ב. לכתב התביעה)

4. הסבים הכחישו את חבותם במזונות הקטינים. לטענתם, כלל חיוב המזונות מכוסה מקצבת הנכות וקצבת התלויים המשתלמת ישירות לידי האם, כך גם לאם יש די

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

הצורך לתשלום מזונות הקטינים – הן מהשתכרותה, כספיה ונכסיה שלה, וזאת בהתחשב בין השאר בדירה המצויה ברשותה ובקצבאות המשולמות לידיה, והן מסיוע כספי חודשי הניתן לה ע"י הוריה שלה (סע' 6-7 לכתב ההגנה). השתכרותם של הסבים אין בה די לכלכלתם שלהם ולסיוע לילדיהם ובכלל זה סיוע לאב עצמו בשל מצבו הנפשי והעדר יכולתו להשתכר לכלכלתו.

פסק דינו של בית משפט קמא

5. בית המשפט קבע כי האב מנוע מלעבוד, לדאוג לכלכלתו, ליטול חלק בגידול ילדיו או לקיים עמם קשר כלשהו וזאת נוכח מצבו הנפשי הקשה, לפיכך נטל גידול הקטינים נופל במלואו על האם.

בית המשפט הוסיף וקבע כי אכן, כטענת הסבים, הסכומים המשולמים לאם בגין קצבת הנכות והתלויים קרובים לסך של 4,500 ₪ כסך חיוב המזונות בהסכם הגירושין וכי אין לקבל את טענת האם כי חיוב המזונות הוא מעבר לקצבת התלויים המשולמת לידיה ואין לקזז הקצבה מסך המזונות המוסכם. בית המשפט קבע כי על פי פסיקת בית המשפט יש לנכות את קצבת התלויים המשולמת לאם מדמי המזונות ויש לראות בה סיוע לאב הנכה במזונות ילדיו (וראו לעניין זה עמ"ש 51826-11-12 א.ג. נ' מ.ג. (2013)). בית המשפט קבע כי אין זה סביר כי האב בהתחייבותו לשאת במזונות ילדיו בשיעור של 4,500 ₪ "הסכים לכך שקצבת התלויים, המגיעה לו באופן אישי בשל נכותו, תתווסף לחיובו בדמי המזונות ולא תקוזז ממנה" (סע' 57 לפסק הדין).

כך נקבע כי המזונות שנפסקו על פי הסכם הגירושין הם "מזונות מינימאליים שאינם מספיקים לכיסוי כל הוצאות הקטינים..." וכי "לא יכולה להיות מחלוקת כי חלק מצרכיהם של הקטינים אינו מסופק בצורה ראויה" (סע' 68 לפסק הדין).

מתוך שכן סבר בית המשפט כי יש לחלק נטל זה של הקטינים שאינו מסופק בין הסבים משני הצדדים (סע' 69-70 לפסק הדין).

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

בית המשפט התרשם מתוך טענותיהם של הסבים עצמם שהכנסתם החודשית מגיעה לסך של 17,000 ₪ לחודש וכי הם מתגוררים בבית מרווח בירושלים. מאידך התרשם כי השתכרות האם מגיעה לסך של כ- 4,500 ₪ לחודש.

מתוך שכך, קבע בית המשפט כי הקצבאות המגיעות לאב בגין נכותו ומשולמות לידי האם ימשיכו וישולמו לידיה כחלק ממזונות הקטינים. וכי הסבים יוסיפו וישלמו לאם כסיוע במזונות הקטינים סך של 1,200 ₪ (300 ש"ח לכל קטין). כן חייב את הסבים לרכוש לנכדים ביגוד בשווי של 250 ₪ לכל נכד פעמיים בשנה (לפני ראש השנה ופסח).

על פסק דינו זה של בית משפט קמא מערערים הסבים.

תמצית טענות המערערים

6. תביעת האם הייתה לחיוב הסבים בחיוב בו חויב האב בהסכם הגירושין ואולם חיוב זה משולם במלואו לאם בדרך של העברת קצבאות הנכות והתלויים של האב לידיה בסך כולל של 4,468 ₪. בית המשפט שגה, אפוא, בכך שחייב את המערערים בסכומים מעבר לתביעה שנתבעה ע"י האם.

7. שגה בית המשפט בחיוב הסבים בתשלומי ביגוד – עניין שלא נתבע כלל בתביעת האם.

8. שגה בית המשפט בקביעת יכולתה הכללית של האם. חישוב נכון היה מביא למסקנה כי יש ביכולתה של האם להשלים ולשאת בחיוב מזונות הקטינים ככל שזה אינו משולם ע"י האב. מתוך תלושי ההשתכרות שהוצגו לבית המשפט ניתן ללמוד כי השתכרות האם מגיעה לסך של כ- 6,000 ₪ לחודש ואף למעלה מכך, ולא 4,500 ₪ כפי שנקבע ע"י בית המשפט.

9. אין על הסבים לשאת בהוצאות מופרזות המוצאות על הקטינים, כך, כדוגמה, שני הבנים הקטינים לומדים במוסדות שאינם מתוקצבים על ידי משרד החינוך תחת שילמדו במוסדות מתוקצבים.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

10. בית המשפט התעלם מהעובדה שיש בידי האם דירה אשר ממנה ניתן לספק את מזונות הקטינים. זאת ועוד, האם משלמת בגין משכנתא הרובצת על הדירה סך של 4,500 ₪ ואולם בעוד מספר חודשים תשולם מלוא המשכנתא ויהא בידה סך נוסף למזונות הקטינים.

11. שגה בית המשפט בכך שלא הפחית משיעור חיובם של המערערים במזונות הנכדים נוכח חובתם של הורי האם להשתתף אף הם במזונות אלו.

תמצית טענות המשיבה – האם

12. בית המשפט בדונו בתביעת המזונות כנגד הסבים יכול לאמוד את צרכי הקטינים ולחייב את הסבים בסך העודף אשר ימצא כי אינו משולם לאם ע"י האב בגין מזונות אלו. ביהמ"ש אינו כפוף ומוגבל בשיעור המזונות שנפסק והוסכם בהסכם הגירושין.

13. בית המשפט שם למעשה את כלל ההוצאות הנילוות שחויב בהן האב בהסכם הגירושין ואשר אינן מכוסות ע"י קצבת הנכות והתלויים וחייב את הסבים אך ורק בסך העודף.

14. בהסכם הגירושין נקבע במפורש כי כלל הקצבאות, לרבות אלו המשולמות ע"י המל"ל, ישולמו לידי האם בנוסף לחיוב המזונות. לפיכך, שגה בית המשפט בכך שקיזז קצבאות אלו מסך המזונות. האם אומנם לא הגישה ערעור על החלטת בית משפט קמא ואולם בית המשפט של הערעור רשאי לאשר את החלטת וקביעת בית משפט קמא באשר לשיעור חיוב הסבים במזונות הקטינים אף בהעדר ערעור על הקביעה הנזכרת של בית משפט קמא מכח תקנה 462 לתקנות סדר הדין האזרחי התשמ"ד – 1984 (להלן- התקט"א).

15. אין מקום להתערב בקביעות העובדתיות של בית משפט קמא לעניין שיעור השתכרותה של האם (4,500 ₪ לחודש) וכי, תהא השתכרותה בפועל אשר תהא, אין בה די לכלכלת המשפחה והיא נדרשת לסיוע כספי חודשי מצד הוריה.

16. העובדה שהורי האם מסייעים בידיה אין בה להפוך את הסיוע לחלק מתשלום המזונות, שכן לכל היותר חובתם עומדת בשיעור שנפסק כנגד המערערים.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

17. בית המשפט קמא לא דק פורתא עם המערערים, תחשיב מדויק של כלל ההכנסות המגיעות לידיהם עולה כדי כ – 22,800 ₪ לחודש ולא 17,000 ₪ כקביעת בית המשפט קמא ואף בכך יש בכדי לחזק ולאושש את עצם חיובם במזונות הקטינים.

חיוב סבים במזונות נכדס – קיצורה של הלכה

18. חובת סבים לשאת במזונות נכדיהם מוסדרת בסעיפים 4 ו-5 לחוק לתיקון דיני משפחה (מזונות) התשי"ט - 1959 (להלן: "חוק המזונות"). סעיף 4 קובע את הזכאים למזונות בעוד סעיף 5 קובע את התנאים לתחולת החיוב.

בהתאם לסעיף 4 (3) לחוק המזונות חייבים הורי הורים במזונות נכדיהם:

"4. מזונות בין שאר בני משפחה

אדם חייב במזונות שאר בני משפחתו, והם -

- (1) הוריו והורי בן זוגו;
- (2) ילדיו הבגירים ובני זוגם;
- (3) נכדיו;
- (4) הורי הוריו שלו ושל בן זוגו;
- (5) אחיו ואחיותיו שלו ושל בן זוגו".

19. חיוב הסבים במזונות נכדיהם מותנה בקיומם של שלושת התנאים המצטברים, המפורטים בסעיף 5 לחוק המזונות שכותרתו "סולם מזונות":

"5. סולם המזונות

אין אדם חייב לספק מזונות לבן משפחה לפי סעיף 4 אלא במידה שנתקיימו שלוש אלה:

- (1) יש בידו לעשות כן לאחר סיפוק הצרכים של עצמו, של בן זוגו, ושל הילדים הקטינים שלו והילדים הקטינים של בן זוגו;
- (2) אותו בן משפחה, על אף מאמציו, אינו יכול לספק צרכיו מעבודה, מנכסיו או ממקור אחר;

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

(3) אותו בן משפחה אינו יכול לקבל מזונות לפי סעיף 2 או לפי סעיף 3 או מעזבון, ואינו יכול לקבלם מבן משפחה הקודם לאותו אדם לפי הסדר שנקבע בסעיף 4."

רוצה לומר, הורה המבקש להטיל חיוב במזונות ילדו הקטין על סבו של הקטין, נדרש להוכיח את כושרו הכלכלי של הסב, כי יש באפשרותו של הסב לדאוג לכלכלתו שלו, של בן זוגו ושל ילדיו הקטינים ככל שיש לו, כן הוא נדרש להוכיח שהקטין אינו יכול לספק צרכיו מעבודה, נכסים או מקור אחר, ולבסוף שהקטין אינו יכול לקבל מזונותיו מכוח חיובים המוטלים בדין על אחר, או מבן משפחה שקודם לסב, דוגמת הוריו, ע"פ הסדר שנקבע בסעיף 4 לחוק המזונות.

20. תנאי סעיף 5 לחוק המזונות הם תנאים דווקניים. וכך נאמר לעניין זה בע"א 161/82 רחמים רומנו נ' אסתר רומנו, (1983):

"החיוב אינו אוטומטי ואינו נובע מעצם יחסי הורה וילד, אלא מקיומן של הנסיבות המיוחדות, המפורטות בסעיף 5 ו-4, ולגבי אלו צריך להביא ראיות ובית המשפט צריך לקבוע בעניין זה ממצאים, המבססים את החיוב"

ואם כן, בהתאם לסעיף 5 (3) לחוק מזונות, אין על סבים לזון את נכדיהם, אלא אם הוריהם אינם עושים כן ואינם מסוגלים לעשות כן (ע"א 49/72 גלפרין נ' לבבי (1973); תמש (חיפה) 27570-06 - ל.מ. נ' א.מ. ואח' (2012)).

21. נוכח הוראות סעיף 5 לחוק נקבע בפסיקה כי כל עוד לא הוכחה אי יכולתו או סירובו של האב לשלם את מזונות הקטינים על פי חיוב משפטי, הרי שטרם הבשילו התנאים להקמת עילה כנגד הסבים (תמ"ש (ת"א) 35241/06 ל.נ. נ' י.נ. (2007); תמש (חיפה) 18999-07-09 - א' ה' נ' י' ה' ואח' (2012); תמש (ירושלים) 855/98 - ח' ק' ואח' נ' ד' ח' (2008)).

בדומה נפסק כי כל עוד מספיקים אמצעיה של האם לרמת חיים מינימלית, שאותה בא החוק להבטיח, לא ניתן לפסוח על האם ולתבוע את הסבים תחתיה (ע"א 431/80 רזנברג נ' חזן (1981); מא (חיפה) 1500/94 - מעיין אושרי נ' בועז אושרי (1995)).

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

הדברים הנזכרים סוכמו בע"א 4480/93 פלוני נ' פלונית, (1994) (להלן – עניין פלוני) שם נקבע:

"תנאי הסעיף הם למעשה שני התנאים הראשונים של דיני צדקה: סעיף קטן 5(1) קובע כי חובת המזונות תוטל רק על 'אמיד' (המוגדר כמי שיש ביכולתו לספק מזונות לבן משפחתו המנוי בסעיף 4 לאחר שסיפק צרכיו שלו וצרכיהם של ילדים הקטינים וילדי בן זוגו הקטינים ושאינן לערבבו עם 'עשיר'), כלפי 'נצרך', המוגדר כמי שאינו יכול לספק צרכיו מעבודה, מנכסיו או ממקור אחר על אף מאמציו (סעיף 5 (2)), ושאינו יכול לקבל מזונות בסעיף 2 או לפי סעיף 3, או מעזבונו או מבן משפחה הקודם בסדר לפי סעיף 4 (סעיף 5 (3))."

ניתן לראות כי פסק הדין בעניין פלוני נוקט במונחים "דיני צדקה" ו"אמידות" המתאימים לפסיקה על פי הדין העברי, וכאן ישאל השואל - האומנם חיוב ע"פ סעי' 4-5 חוק מקורו בדין האישי של החייב?

האם חיוב סבים במזונות נכדיהם נעשה מכח הדין האישי?

22. על פי הדין האזרחי אין להחיל את הדין האישי על מערכת היחסים המשפטית שבין סב לנכדו. כך הובהר, כדוגמה, בעניין אשכנזי –

"מקור חובתו של סב לדאוג לצורכי נכדיו בסעי' 4 לחוק לתקון דיני משפחה (מזונות) תשי"ט - 1959, ואין בין חובה זו ובין הדין העברי כדין אישי ולא כלום (השווה ע"א 261/67 לוי נ' לוי, פ"ד כא 499, 501). לכן טועה ב"כ התובעים בפנותו לדין העברי כמקור לחיוב הנתבע 2 במזונות נכדיו, וטועה הוא בנסותו להשליך מסדר הקדימויות הנוהג בדין זה על חיובו של נתבע 2" (הדגשה שלנו; מא (תל-אביב) 2487/92 - אשכנזי נ' אשכנזי, (1992))

על אף שכך ונוכח קירבת הדינים לעניין זה, כפי שנרמז בעניין פלוני הנ"ל, ראוי שנציג, גם אם בקיצור מילין, את זווית המבט של ההלכה העברית באשר למערכת יחסים זו.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

23. הכלל המרכזי של המשפט העברי, בכל הנוגע לקשר שבין הנכדים לסבים, הוא ש"בני בנים הרי הן כבנים" (תוספתא יבמות (ליברמן) פרק ח, הלכה ד; יבמות סב ע"ב).

יישום דקדקני של העיקרון "בני בנים הרי הם כבנים" יכול להוביל למסקנה, שבדיוק אותן חובות המוטלות על אדם כלפי ילדיו, מוטלות עליו גם כלפי נכדיו, ניניו וכן הלאה. אולם, למעשה, למעט דעת יחיד של רבי משה מטראני (מחכמי צפת במאה ה-16, שו"ת המבי"ט חלק א, סימן קס"ה), הרי שדעת עיקר הפוסקים היא שלעניין חיוב במזונות אין מחילים את הכלל "בני בנים הרי הם כבנים".

בשאלה האם חייבים הסבים לפרנס את נכדיהם כאשר אין בכוחם של ההורים למלא חובתם כלפיהם, נחלקו האמוראים בתלמוד הירושלמי (תלמוד ירושלמי כתובות, פרק ד, הלכה ח), ואולם דעת רוב הפוסקים היא שהסבים אינם חייבים למלא את מקום ילדיהם לעניין החובה לפרנס את הילד (אנציקלופדיה תלמודית כרך ג, ערך "בן" הערה 38). עם זאת ניתן לחייב סב במזונות נכדו מכוח חובתו לתת צדקה בכלל, ולקרוביו בפרט, ובדרך זו נוהגים ע"פ רוב בתי הדין הרבניים. כך מצאנו, כדוגמה, בתיק 9151 תשי"ד פד"ר חלק א 65, בעמ' 76 –

"ואת אבי הבעל אין לחייב במזונות בני בניו, עיי' בפתחי תשובה אה"ע סימן ע"א סק"א, שהביא בשם שו"ת חוט השני דבחייב לזון בניו ובנותיו, בני בנים אינם כבנים לענין זה. אמנם כתב שם כי מדין צדקה מחויב ליתן להם...". (הדגשה שלנו)

וכך מצאנו בדברי רבי יאיר בכרך (גרמניה, המאה ה-17) בשו"ת "חוט השני" סימן ח (והובא אף בפתחי תשובה, אבן העזר סי' ע"א סק"א) שכתב כי הסב מחויב מכח דיני הצדקה וכקרוב לנכדו, ובלשונו:

"...ומכל מקום גם אבי האשה לא ינקה לגמרי, שאע"פ שהחייב מוטל יותר על היורשים, מכל מקום אינו חיוב גמור כמו חיוב האב לזון את בניו כשהם קטנים, שהוא מחויב לזונם בכל מאמצי כוחו, והקרובים

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

האחרים כולם פטורים. ואפילו בחיוב מזונות בנים הקטנים אינו, דהתם גוערין בו ומכלימין אותו אפילו אם אינו אמוד, וכדאיתא בגמרא, אבל אחד שאינו רוצה לזון קרוביו אע"פ שהוא קרוב יותר מזולתו, וגם הוא יורש ודאי, אין מכלימין אותו אם אינו אמוד. ולכן אין החיוב מוטל אלא מדין שהוא נחשב קרוב יותר, וראוי להוציא ממנו צדקה יותר מזולתו, והדבר תלוי ברשות הדיין להעריך עושר שניהם, גם טיפול שניהם ובפרט טיפול האשה המוטלת על אביה גם כן מדין צדקה, גם מה שכבר נטפל בהם אבי אמם, גם ראוי להעריך קורבת הדוד יותר מקרובת אבי האם מאחר שהוא יורש וכו' (הדגשה שלנו, ודומה כי הדברים דומים מאוד לדין האזרחי העולה מסע' 4 ו - 5 לחוק המזונות).

24. מכל מקום, בפסיקת בתי המשפט נקבע, כאמור, כי בעוד שמזונות הקטין, ע"פ סעיף 3 (א) לחוק המזונות, המפנה לדין האישי של החייב במזונות, מוטלים על האב בכל הקשור לצרכים ההכרחיים באופן אבסולוטי בצרכים הכרחיים (ובהתאם להלכת בע"מ 919/15 חיוב אבסולוטי זה על האב הוא עד הגיע הקטין לגיל 6 בלבד), הרי שקביעת המחוקק בסע' 6 לחוק ריככה את היקף החובה המוטלת על החייבים שבסע' 4, והתאימה אותה לצרכי הקטין ולמצבו של החייב במזונות. המלומד י' אנגלרד, במאמרו "מזונותיו של קטין מעל גיל 15", הפרקליט י"ח 3, 5 מבהיר –

"נשאלת השאלה, מהו קנה המידה להערכת גובה המזונות של קטין לפי החוק. הפתרון מצוי במילים 'בשים לב לנסיבות', על בית המשפט להעריך את סכום המזונות לפי הנסיבות האובייקטיביות, כלומר עליו לקבוע כמה דרוש לילד בגילו של התובע"

ואם כן המתווה לבדיקת סב בחיוב מזונות נכדו הקטין יהא באופן הבא –

א. בדיקת צרכיו של הקטין לפי הנסיבות האובייקטיביות.

ב. בחינה האם מי מהוריו של הקטין יכול לספק צרכיו אלו. כאשר הבחינה בשלב זה היא כפולה - ככל שהאב המחוייב לשאת בצרכיו של הקטין אינו נושא

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

בצרכיו – יש לבחון האם פעלה האם ככל הנדרש לגביית המזונות מן האב. ככל שהוכח שנעשה הנדרש לגביית המזונות מן האב ללא הצלחה, יש לבחון האם יש ביכולתה של האם לשאת בצרכיו האובייקטיביים.

ג. ככל שהוריו של הקטין אינם יכולים לספק את צרכיו – האם קיימת דרך אחרת לסיפוקם, דוגמת מנכסים השייכים לקטין או מהכנסותיו, ככל שיש לו.

ד. ככל שלא ניתן לדאוג לצרכי הקטין ע"י הוריו או נכסיו שלו, יש לבחון האם יכולים הסבים לדאוג לצרכיו אחר דאגה לצרכיהם שלהם או לצרכי מי שהם מחוייבים לצרכיו קודם לצרכי הנכד (כגון ילדם הקטין, או בן זוגם).

25. מעבר לנחוץ ומתוך שבאנו לעסוק בדבר, נוסיף ונאמר כי בפסיקת בתי המשפט נדונה אף השאלה מה היחס בין חובת האם למזונות בנה הקטין אל מול חובת הורי האב, והאם האפשרות לקבל את המזונות מהמוסד לביטוח לאומי, לפי חוק המזונות (הבטחת תשלום) התשל"ב – 1972, תשלול את האפשרות לחייב את בני המשפחה האחרים לפי סעי' 4 לחוק. בע"א 431/80 רוזנברג נ' חזן (1980) מצא בית המשפט כי, על דרך הכלל, האפשרות לגבות מזונות מהביטוח הלאומי לא תשלול מלכתחילה אפשרות לתבוע גם את הסבים על פי סעי' 4 לחוק, שכן סכום המזונות שיפסק נגדם אפשר שיהא גדול יותר מהסכום שיעמוד לרשות הקטינה, אם תבקש לגבות את המזונות באמצעות המל"ל (ובכל מקרה לא ידרשו הסבים לשאת בתשלום כפל), מכל מקום, כאשר קיים בן משפחה אמיד אין כל הצדקה לגבות המזונות דווקא מהקופה הציבורית.

כעת נבוא מן הדין לנדון

26. ראשית נקדים ונאמר את שידוע ומפורסם - אין זה ממנהגה של ערכאת הערעור להתערב בקביעות עובדתיות של הערכאה הדיונית (בע"מ 8739/14 - פלוני נ' פלונית (2015); ע"א 8394/14 - המנהל המיוחד עוד גיא וייס נ' לורנס דינר (2015); ע"א 3099/10 ראיף אבו שקרה נ' נכלה זכריא חדד ואח' (2012); ע"א 6887/14 רמת צבי

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

מושב עובדים להתיישבות שיתופית בע"מ נ' דובלין (30.11.2014); חמי בן-נון וטל חבקיץ הערעור האזרחי 214 (מהדורה שלישית, 2012).

אנו מקדימים ומציינים עניין זה שכן בנדון לא מצאנו להתערב בקביעות העובדתיות של בית משפט קמא לעניין שיעור ההכנסות של כל אחד מהצדדים.

כאמור, בית משפט קמא מצא כי הכנסת האם ממשכורת מגיעה לסך של כ- 4,500 ₪ לחודש, הכנסות הסבים מגיעות לסך של 17,000 ₪ לחודש ואילו האב אינו יכול להשתכר או לעסוק בכל עיסוק לכלכלתו שלו. כך מצא בית המשפט כי הכספים המשולמים לאם מקצבת נכות והתלויים עולים לסך של כ- 4,500 ₪ לחודש, היינו לסך הזהה לחיוב המזונות הבסיסי (לבד מההוצאות הנוספות אשר לא נקצבו בסכום קבוע מראש, עליהן נעמוד להלן) שהושת על האב ע"פ הסכם הגירושין.

עוד נקבע ע"י בית המשפט כי גם אם ימצא ששיעור השתכרותה של האם גבוה במעט מהסך הנזכר (4,500 ₪ לחודש) עדיין אין בו די לכלל הוצאותיה שלה שכן הוכח לפני בית משפט קמא שהאם מקבלת מתת כספי חודשי משמעותי מצד הוריה שלה על מנת לסייע לה בכלכלתה שלה וכלכלת כל בני המשפחה.

27. שני הצדדים ביקשו לטעון כנגד קביעות העובדתיות הנזכרות של בית משפט קמא. המערערים טענו כי בית המשפט שגה בקביעת השתכרותה של האם בשיעור של 4,500 ₪ וכי השתכרותה כעולה מתלושי ההשתכרות שצורפו על ידה, כמו גם מעדותה שלה עולה כדי 6,000 ₪ לחודש. ואילו המשיבה טענה, אף שלא הגישה ערעור לעניין זה, כי הכנסותיהם הכוללות של המערערים אינן 17,000 ₪ לחודש אלא קרובות לסך ל 23,000 ₪.

כאמור, איננו מקבלים טענות הצדדים לעניין קביעות העובדתיות של בית משפט קמא. אומנם ניתן למצוא תלושי השתכרות בהם השתכרה האם מעל לסך של 4,500 ₪ ואולם האם הבהירה כי מדובר בהשתכרות לתקופה מסוימת שלאחריה אלצה לצמצם בעבודתה ובהשתכרותה (עמ' 12 ש' 6 לפר' מיום 9.6.15). אך יותר מכך, בנדון איננו צריכים לדקדק יתר על המידה בהשתכרות האם, גם לו יצויר כי השתכרות האם מגיעה אף לסך

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

של 6,000 ₪ הרי שמכל מקום נקבע ע"י בית משפט, כממצא עובדתי, כי סך השתכרותה של האם אינו מספיק לה לכלכלתה ולכלכלת המשפחה וכי היא נדרשת לסיוע כספי שוטף מצד הוריה, ובלשונו של בית משפט קמא –

”האם הוכיחה וטענה זו אינה מוטלת בספק גם לשיטת הסבים שלפני (המערערים – ה.ש), כי הוריה של האם (הסבים מצד האם) תומכים בה ובקטינים מדי חודש בסכומים לא מבוטלים” (סע' 71 לפסק הדין)

ואם כן אחר שיש לפנינו העובדות הנזכרות נבוא ונבחן את צרכי הקטינים.

28. כאמור המשיבים הסכימו בהסכם הגירושין כי חיוב האב במזונות ארבעת הקטינים מעבר לצרכי המדור יעמוד על 4,500 ₪ בצירוף מחצית הוצאות חינוך שונות והוצאות רפואיות. כפי שהבאנו בפרק הדין הנוהג, הרי שלצורך חיוב הסבים אין חובה להסתמך על הסכמות הצדדים אלא יש לבחון את צרכי הקטינים גופם.

בנדון נראה כי סך המזונות אשר הוסכם ע"י הצדדים הינו על הצד הנמוך (כ 1,125 ₪ לכל קטין) ובוודאי שאין לומר, כטענת הסבים, כי צרכי הקטינים ”האמיתיים” נמוכים מהמוסכם בהסכם הגירושין.

כיוון שהוכח כי סכום המזונות הבסיסי משולם לידי האם באמצעות הכספים המופרשים לידיה מקצבת הנכות והתלויים של האב הרי שכל שנותר לבחון הוא האם יש ביכולתה לעמוד אף בהוצאות הנלוות לסכום הבסיס וכפי שפורט בהסכם הגירושין ובתביעת האם –

א. מחצית עלות הוצאות חינוך לרבות אגרות חינוך, ציוד בית ספר, ספרי לימוד ותשלומי בית ספר הנגבים בתחילת כל שנת לימודים (בקיצוץ אגרת חינוך המשולמת ע"י המל"ל וראו סע' 5.6 להסכם הגירושין) לרבות גנים, מעון וצהרון (ראה תוספת בכתב יד בנספח להסכם הגירושין)

ב. עלות חוג אחד לכל קטין (סע' 5.7 להסכם הגירושין)

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

- ג. עלות מחצית מחזור אחד של קיטנה קיץ – שלושה שבועות לכל קטין (סע' 5.8 להסכם הגירושין כפי שתוקן בנספח להסכם הגירושין שכן בהסכם הגירושין גופו צוין כי האב ישא לבדו בעלות מחזור אחד של קייטנה)
- ד. מחצית עלות השתתפות בתנועת נוער לכל אחד מהקטינים (סעיף 5.9 כפי שתוקן בנספח להסכם הגירושין)
- ה. מחצית עלות שיעורים פרטיים לקטינים ככל שידרשו (סע' 5.10 להסכם הגירושין – ראו הנספח להסכם)
- ו. מחצית עלות הוצאות רפואיות חריגות עבור הקטינים (סע' 5.13 להסכם הגירושין) לרבות אבחונים דיסקטיים, טיפולים בלקויות למידה, טיפולים נפשיים (ראו הנספח להסכם הגירושין).
- ז. מחצית עלות הוצאות חינוך מיוחד (שם).
- ח. חוב מזונות עבר בסך 28,000 ₪ ישולם ע"י האב ב36 תשלומים חודשיים בשיעור של 780 ₪ כל אחד (סע' 8.1 להסכם הגירושין וראו הנספח להסכם הגירושין).

כלל ההוצאות הנזכרות יכונה להלן – ההוצאות הנוספות.

עיננו הרואות, הוסכם על הצדדים כי האב יחוב בהוצאות רבות מעבר לסכום המזונות הבסיסי. מדובר בהוצאות שבעיקרן הן הוצאות הכרחיות שכן עניינן הוצאות חינוך ורפואה, ולהלן נראה כי הן מצטברות לכדי סכום משמעותי. מדובר, אפוא, בחיובים האמורים להשתלם לידי האם כנגד קבלות בעת הוצאתן של ההוצאות, כאשר עלינו לשאול, ראשית דבר, האם ההורים – האם או האב יכולים לעמוד בהוצאות אלו.

29. אנו סבורים, כפי שסבר בית משפט קמא, כי אין בידי ההורים לעמוד בהוצאות אלו.

בכל הקשור לאב – אין חולק כי אין באפשרותו להוסיף ולכלכל עצמו ובוודאי שאין באפשרותו להוסיף למזונות ילדיו הקטינים.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

אשר לאם – גם בעניינה שוכנענו כפי שהובהר לעיל כי אין באפשרותה להוסיף לממן מהכנסותיה או נכסיה את ההוצאות הנוספות. כאמור שוכנענו כי האם נזקקת אף לכלכלתה שלה לסיוע משמעותי מהוריה (האם העידה כי הוריה משלמים לידיה כ-2000 ₪ מדי חודש). כאן נציין, כי על אף שהאב נתן לאם את חלקו בדירת הצדדים כחלק מחובתו לשאת במדור ארבעת ילדיו הקטינים הרי שהאם נדרשה להחזיר בגין החזרי המשכנתא הרובצים על הדירה סך של 4,500 ₪ לחודש. גם אם לטענת המערערים תשלומי המשכנתא אמורים להיפסק בחודשים הקרובים, עדיין לא נראה כי יש ביכולתה של האם לשלם מתוך השתכרותה אשר הוערכה ע"י בית המשפט בשיעור של כ- 4,500 ₪ לצרכי הקטינים.

אין גם לקבל את טענת המערערים, אשר מוטב היה שלא נטענה כלל, כי על האם למכור את דירתה לצורך תשלום יתרת צרכי הקטינים. הדירה שהינה דירה צנועה, משמשת כמדורם של 4 הקטינים, נכדיהם של הסבים, ולא ברור מדוע סבורים אלו כי ראוי לטלטל את האם ונכדיהם במכירתה לצורך שכירת מדור חלופי לקטינים, מנהג שכזה הוא מנהג אנשי סדום ולא ינהג במחוזותינו. קשה לשמוע טענה כזו מצד סבים ביחס לנכדיהם.

30. השלב הבא בבחינת שאלת חיובם של הסבים במזונות נכדיהם יהא בבדיקה האם האם עשתה כל הנדרש לצורך גביית המזונות מהאב – אף לגבי עניין זה לא יכולה להיות מחלוקת, כנגד האב נפתח תיק הוצל"פ אשר כלל, בין השאר, את חוב מזונות העבר של האב ואולם אין כל חולק כי נוכח מצבו של האב והעדר כל אפשרות להשתכרות מצדו לא ניתן לגבות יתרת המזונות מהאב.

כאן נוכל לדלג אף על השלב השלישי – והוא בחינת אפשרות כיסוי הוצאות המזונות מנכסי הקטינים, כיוון שלקטינים אין כל נכסים והם לא ירשו דבר מאחרים הרי שברי שאין באפשרותם לדאוג למזונותיהם ממקורותיהם שלהם.

נעבור, אפוא, לשלב האחרון בבדיקתנו - האם יכולים הסבים לדאוג לצרכי הקטינים לאחר דאגה לצרכיהם שלהם או לצרכי מי שהם מחוייבים לצרכיו קודם לצרכי הנכד (כגון ילדם הקטין, או בן זוגם).

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

31. התשובה לכך חיובית. גם אם נצמד לקביעת בית משפט קמא לפיה הכנסות הסבים עולות כדי כ – 17,000 ₪, הרי שעל פניו די בהכנסות אלו בכדי להספיק לכלל צרכיהם של הסבים ומעבר לכך. נראה על פניו כי מצבם הכלכלי של הסבים איתן וכפי שציין בית משפט קמא הם מתגוררים בבית מרווח עם גינה בירושלים. אין לסבים ילדים קטינים שהם נדרשים לכלכלם ולפי קביעת בית המשפט, שתי בנותיהן הבגירות של הסבים יכולות לדאוג לכלכלתן שלהן.

איננו מתעלמים מכך שעל הסבים מוטל הנטל אף לסייע לבנם – האב, נוכח מצבו הנפשי והעדר אפשרותו לכלכל עצמו ועל אף שכך אנו סבורים כי עדיין יש בידם – במידה מוגבלת שנעמוד עליה, לסייע בתשלום צרכיהם ההכרחיים של נכדיהם הקטינים.

32. כעת נבוא לסיום מסענו ונבחן מהו שיעור החיוב של הסבים בהשתתפות במזונות נכדיהם הקטינים.

הקדמנו והראנו כי סכום המזונות הבסיסי הנדרש לארבעת הקטינים – 4,500 ₪ משולם לאם באמצעות העברת קצבאות הנכות והתלויים המגיעים כמעט לסך זה. ועדיין נדרשים הקטינים להוצאות הנוספות אשר אינן מכוסות כפי שפרטנו בסעי' 28 לעיל. הבהרנו כי עסקינן בהוצאות הכרחיות שעיקרן הוצאות חינוך והוצאות רפואיות וכן חיובי מזונות עבר בסך של 28,000 ₪.

הוצאות אלו, ע"פ הסכם הגירושין, תלויות בעצם הוצאתן והצגת קבלות כנגד הוצאתן ונוכח קביעת בית משפט קמא, אשר אף לגביה איננו סבורים כי יש מקום להתערבות ועל הורי האם לשאת בהן ביחד עם המערערים בחלקים שווים. ואם כן, מצד הדין ראוי היה לחייב את המערערים לשאת במחצית ההוצאות הנזכרות כאשר המחצית האחרת תושת על הורי האם. יחד עם זאת, בהתחשב בעובדה כי בכלל ההוצאות הנזכרות יש הוצאות קבועות של שכר לימוד לשניים מהקטינים, ומאחר שהן כוללות אף הוצאות בגין, צהרונים, גנים, שיעורים פרטיים, אבחונים, חוג אחד ועוד, הדרישה כי האם תמציא לסבים מגוון קבלות מדי חודש בחודשו נראית בנסיבות אלו מכבידה ומיותרת.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

דרך חלופית ראויה, אשר איננה חורגת למעשה מהסעד שהתבקש ע"י האם בתביעתה, תהא בכך שבית המשפט יָשום על פי סמכותו את כלל ההוצאות הנוספות בסך חודשי אשר יושת על הסבים על פי חלקם. לבית המשפט יש סמכות לנקוט בדרך זו של אומדנא דדיינא, כשם שיש בסמכותו לשום את מזונות הקטינים וצרכיהם כאשר לא בא לכך פירוט מדויק מצד התובע (וראו כדוגמה – ע"א 130/85 נסים טבן כהן נ' שמעון כהן, (1986); עא 6567/93 - מיכאל ליבוביץ נ' דניאל ליבוביץ, קטיון, (1994) ורבים אחרים)

ואם כן בנדון ובהתייחס לפירוט הוצאות הנוספות להן התחייב האב ואנו מוצאים אותן כהוצאות הכרחיות לקטינים, ובכללן הוצאות החינוך הכוללות שכר לימוד (כאשר נטען כי שניים מהקטינים נדרשים לסך של 500 ₪ לחודש בגין שכ"ל), חוגים, שיעורים פרטיים, אבחונים דידקטיים, חוב מזונות העבר ועוד כמפורט לעיל בסע' 28 לפסק הדין, אנו מעריכים את שיעור השתתפות הסבים בהוצאותיו הנוספות החודשיות של כל קטין בשיעור של 250 ₪ לחודש לכל קטין ובסה"כ – 1,000 ₪ לחודש לכלל הקטינים עד להגיעו של כל אחד מהם לגיל 18 או סיום לימודיו התיכוניים ע"פ המאוחר. למותר לציין, כפי שהבהרנו לעיל, כי סך זה הוא בהתחשב בכך שעל הורי האם לשאת בחלק ההוצאות בשיעור זהה.

הסך יהיה צמוד למדד המחירים לצרכן החל ממועד מתן פסק הדין ויעודכן אחת לשלושה חודשים ללא הפרשי הצמדה למפרע.

עד למועד מתן פסק הדין יחול חיוב המזונות כפי שנקבע ע"י בית משפט קמא.

33. בצד זה איננו סבורים כי היה מקום להוסיף ולחייב את הסבים לרכוש ביגוד לקטינים פעמיים בשנה כקביעת בית משפט קמא ואנו מורים על ביטולו של חיוב זה.

34. בנסיבותיו של הנדון ומאחר וקיבלנו את ערעור הסבים באופן חלקי ושולי והפחתנו בשיעור חיובם שנקבע בבית משפט קמא, איננו סבורים כי יש מקום לעשות צו להוצאות.

35. ערבון ככל שהופקד ע"י המערערים יושב לידם באמצעות בא כוחם.

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 20319-03-17 י. ב. נ' ש. ב.

36. ניתן לפרסום ללא פרטי שמות הצדדים.

ניתן היום, כ"ד טבת תשע"ח, 11 ינואר 2018, בהעדר הצדדים.

צבי ויצמן, שופט

ורדה פלאוט, שופטת

מיכל ברנט, שופטת
אב"ד